

Kansainvälisyys akateemisen identiteetin muokkaajana

Kansainvälinen henkilökunta suomalaisella tieteen pelikentällä

Kansainvälisyys on tutkijalle keino hankkia tiedeyhteisön arvostamaa kulttuurista, sosiaalista, taloudellista ja symbolista pääomaa ja siten menestyä tieteen pelikentällä.

Kääntöpuolena ovat työssä kohdatut uhkat, jotka hankaloittavat pääomien hankkimista.

 TYÖ JA URA YLIOPISTOISSA ovat muuttuneet kasvaneiden taloudellisten vaatimusten, yliopistojen keskinäisen globaalien kilpailun ja näihin liittyvän erinomaisuuden tavoittelun takia (Billiot 2010). Sosiologi Pierre Bourdieun (1986) kenttäteorian pohjalta ilmiötä voi kuvata tieteen tai akateemisen pelikentän metaforalla (esim. Merenluoto 2009). Sen mukaan yliopisto on pelikenttä, jonka toiminta perustuu jatkuvaan kilpailuun erinomaisuudesta.

Yksi mahdollinen siirto pelissä on kansainvälistyminen. Kansainvälisyyttä pidetään yhtenä erinomai-

sen yliopiston mittarina ja menestyksekkään akateemisen uran edellytyksenä (Ackers 2008; Bauder, Hannan & Lujan 2016). Tutkimuksessamme kohdistamme katseen Suomessa akateemista uraa tekeviin kansainvälisiin tutkija-opettajiin ja siihen, millainen merkitys kansainvälistymisellä on heidän akateemisen identiteettinsä rakentumisessa.

Tutkimus on aina ollut kansainvälistä, sillä se on edellytys tieteen kehittymiselle ja tiedontuotannolle (Bauder ym. 2016; Kim 2009). Kansainvälisyydellä on erilainen arvo ja merkitys eri tieteenaloilla. Niin

sanottujen kovien ja pehmeiden tieteenalojen (ks. Becher 1989) välillä on suuria eroja sekä kansainvälisessä tutkimusyhteistyössä (Kwieck 2015) että opetuksen kansainvälisyydessä (Sawir 2011).

Akateemista kansainvälistymistä on ohjannut intellektuaalinen keskus ja periferia, jolloin suunta on viime vuosikymmeninä ollut kohti englanninkielisiä tutkimuksia, maita ja yliopistoja (Kim 2017). Viime vuosina myös perifeeriset maat tieteenaloista riippumatta, ovat yhä painokkaammin alkaneet ohjata omia yliopistojaan kansainvälistymään. Esimerkiksi Etelä-Koreassa hallitus pyrki rakentamaan vertailuissa menestyvän, maailmanluokan yliopiston rekrytoimalla yksinomaan ulkomaalaisia tutkijoita. Kansainvälisyyden määrittely kapeni ulkomaalaisuudeksi, sillä ulkomaisissa yliopistoissa työskennelleet Etelä-Korean kansalaiset olivat kelpoisia tehtäviin vain, jos he luopuivat Etelä-Korean passista (Kim 2017).

Suomessa yliopistojen rahoitukseen vaikuttavia kansainvälisyyden kriteerejä ovat ulkomaalaisen tutkimus- ja opetushenkilökunnan määrä sekä opiskelijoiden ja henkilökunnan liikkuvuus (OKM 2015; 2017). Kansainvälistä verkostoitumista ja liikkuvuutta painotetaan myös tohtoriopintojen tulevaisuusvisioissa (Niemi ym. 2011; OPM 2006). Tutkija-opettajat ja tohtoriopiskelijat voivat silti olla varsin kansainvälisiä, vaikka kriteerit eivät toteutuisi, sillä ajatukset ja tekstit voivat liikkua maasta toiseen ilman että ihmiset liikkuvat.

Kansainvälistymisen määrittely ja painopisteet vaihtelevat (Hakala 2009; Knight 2004). Knightin (2004) mukaan sillä on kaksi pääluottavuutta:

1. Kansainvälistyminen ulkomailla viittaa opiskelijoiden ja tutkija-opettajien lyhyt- tai pitkäaikaiseen liikkuvuuteen sekä muuhun yllirajaiseen yhteistyöhön.
2. Kotikansainvälistyminen tarkoittaa kansainvälistymistä kotimaassa erityisesti opetuksen ja oppimisympäristöjen näkökulmasta. Tällöin usein viitataan myös englannin kielen käyttöön yleiskielenä, *lingua francana*.

Kansainvälistymisen tulkintaa yksinomaan englanninkielisyyden ja länsimaisuuden kautta on kritisoitu (mm. Trahar, Green, de Wit & Whitsed 2016). Trahar kollegoineen esittää, että kansainvälistymistä ei pitäisi tarkastella vain määrällisinä lukuina tai progressiivisena edistyskertomuksena, vaan tarvitaan laadullista tutkimusta ”ydinpelaa- jista” eli erilaisissa kansainvälisissä konteksteissa toimivista tutkija-opettajista. Koska kansainväliset tutkijat eivät ole homogeeninen ryhmä, on tarpeen saada tietoa kansainvälisyyden monista merkityksistä yksilöille, perheille ja yhteisöille sekä akateemiselle uralle.

Päätös akateemisesta urasta tehdään usein jo aikaisessa vaiheessa yliopisto-opintojen aikana, mutta alalle päädytään myös monenlaisten reittien, jopa sattuman kautta (Lindholm 2004). Sama koskee akateemisen uran kansainvälisyyttä (Richardson & McKenna 2002). Perinteisissä urateorioissa korostuvat lineaarisuus ja vertikaalisuus, kun taas uudemmat urateoriat korostavat monisuuntautuneisuutta ja horisontaalisuutta, joka edellyttää uudenlaisia selviytymistä auttavia työkaluja, kuten laskelmointia, viivyttelyä ja oikea-aikaisia siirtoja (Baruch 2004). Akateeminen ura heijastaa joustavasti rakentuvaa ura-ajattelua, jonka keskiössä ovat henkilökohtaisen menestyksen tavoittelu ja itsensä toteuttaminen (Richardson & McKenna 2003). Samalla akateemiselle uralle on leimallista katkonaisuus (esim. Lindholm 2004), johon kansainvälinen liikkuvuus voi tarjota yhden ratkaisun.

Tutkijat, jotka tunnistavat kansainvälisyyden arvostetuksi ja monitulkintaiseksi pääomaksi, osaa- vat hyödyntää sitä akateemisella urallaan (Kim 2017). Parhaimmillaan se voi tarjota merkittäviä henkilökohtaisia ja ammatillisia palkintoja, kuten positiivista urakehitystä (Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2003). Työskentely ulkomailla lisää tutkijan joustavia, omassa hallinnassa olevia vaihtoehtoja, mutta edellyttää suunnitelmallisuutta ja sellaisia käytäntöjä, jotka vähentävät epävarmuuden tunteita (Richardson & Zikic 2007). Työsuhteen epävarmuus voi näyttäytyä ongelmallisena eheälle ammatilliselle identiteetille (Korhonen & Törmä 2011). Akateemisen työn tekijöille

KENTÄLLE PÄÄSTÄKSEEN ON OMAKSUTTAVA PELISÄÄNNÖT.

ominaiset pelon, menettämisen ja epävarmuuden kokemukset voivat saada uusia piirteitä kansainvälisessä ympäristössä.

Toisaalta akateemiseen työhön liittyy vahvoja merkityksellisyyden tunteita ja vapautta, joita arvostetaan paljon (Ylijoki & Ursin 2013; Churchman & King 2009). Akateemisten urien tutkimuksessa on tutkittu vain vähän kansainvälisen työn väliaikaisuutta ja sen mahdollisia riskejä ja haittapuolia. Laadullista, paikallisiin konteksteihin kytkeytyvää tutkimusta kansainvälistymisen monista merkityksistä on niukasti (Trahar ym. 2016).

Tarkastelemme kansainvälisyyttä suomalaisessa yliopistossa työskentelevän kansainvälisen henkilökunnan näkökulmasta. Lähestymme kansainvälisten tutkija-opettajien uran rakentamista identiteetin muokkautumisena ja muokkaamisena (ks. Clegg 2008; Harris 2005). Hankkimalla akateemiselle työlle tärkeitä pääomia he pyrkivät vastaamaan akateemisen yhteisön sisä- ja ulkopuolelta tuleviin odotuksiin, haasteisiin ja uhkiin (ks. Bourdieu 1988; Breakwell 2014). Selvitämme, millainen merkitys kansainvälisyydellä on akateemisen identiteetin rakentumisessa suomalaisessa yliopistossa. Pyrimme vastaamaan seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1) Millaisia sisältöjä akateemista identiteettiä vahvistavat pääomat saavat? 2) Millaisia uhkia kansainvälinen ura tuottaa akateemiselle identiteetille?

AKATEEMISEN IDENTITEETIN RAKENTUMINEN TIETEEN PELIKENTÄLLÄ

Lähestymme kansainvälisyyden merkitystä akateemisen identiteetin rakentumisessa tarkastelemalla sitä sosiologisen Pierre Bourdieun (1986) kenttä-

teorian sekä sosiaalipsykologian alueelle sijoittuvan Glynis Breakwellin (1986) uhattujen identiteettien teorian valossa. Vaikka teoriat ovat syntyneet eri lähtökohdista, niissä molemmissa on esillä yksilön suhde yhteisöihin, verkostoihin ja jäsenyyksiin sekä eräänlainen, yleensä tiedostamaton taistelu omasta paikasta sosiaalisessa maailmassa. Kuvaamme oman paikan, suhteiden ja tilan etsimistä akateemisen identiteetin rakentumisena.

Molempien teorioiden käyttö akateemista kansainvälistymistä koskevassa tutkimuksessa on ollut vähäistä, eikä teorioita ole aiemmin käytetty rinnakkain. Kenttäteorian arvo korkeakoulututkimuksessa on ollut vaarassa jopa unohtua (Maton 2005). Kun kenttäteoriassa katse kohdistuu kentän toimintaan ja sääntöihin, uhattujen identiteettien teoria auttaa kohdistamaan katseen siihen, miten toimijat kokevat selviytyvänsä kentällä. Valitsemiemme teorioiden avulla pyrimme syventämään kansainvälisen uran tuottamisen pääomien ja niiden mahdollisen puuttumisen tarkastelua ja sitä, millaisia uhkia tästä voi syntyä akateemisen identiteetin rakentumiselle.

Tieteen pelikenttä

Bourdieuun mukaan yhteiskunta muodostuu erilaisista kentistä, joiden hallinnasta ja sääntöjen määrittämisestä ihmiset kilpailevat (Bourdieu & Wacquant 1995; Mäkelä 1994; Roos 2013). Kentälle pääsee vain, jos omaksuu kentällä vaaditut säännöt ja pystyy osoittamaan niiden hallitsemisen (Bourdieu & Wacquant 1995, 127, 135–136). Kentällä arvostetaan erilaisia pääomia, joilla on mahdollista saavuttaa kentän jäsenyys (Naidoo 2004).

Bourdieu (1986) erotelee kolme pääomajalaa: taloudellisen, kulttuurisen ja sosiaalisen. Taloudellinen pääoma voi olla esimerkiksi tuloja, omaisuutta tai virka-asemia. Kulttuurinen pääoma on oppiarvoja, tietoja tai saavutettua arvonantoa. Sosiaalinen pääoma on suhdeverkostoja ja toiminta- ja menettelytapojen tuntemusta. Näistä voi kehittyä erityistä symbolista pääomaa, joka on kaikkein arvokkainta kentällä menestymiselle. Bourdieun (1987, 109) mukaan pääomista taistelu ei kuitenkaan ole tietoista vaan yleensä tiedostamatonta pyrkimystä saavuttaa arvostettua pääomaa.

MENESTYÄKSEEN ON OSATTAVA HYÖDYNTÄÄ OMIA PÄÄOMIA NIIN, ETTÄ OMA ASEMA VAHVISTUU.

Kenttä asettaa yksilöille tietyt rajat esimerkiksi siitä, millaisia asioita on hyväksyttyä tavoitella tai toivoa (Bourdieu 1988, 87, 144). Kentän toimijoilla ja instituutioilla on eriarvoisia asemia. Ne ovat riippuvaisia omista resursseista, jotka suhteutetaan muihin kentällä oleviin toimijoihin (Naidoo 2004). Keskeistä kentän käsitteessä onkin yksilön näkeminen kentällä muokkautuvana, sosiaalisesti aktiivisena toimijana. Aktiivinen toimijuuden taso on mahdollista saavuttaa silloin, kun yksilöllä on kaikki kentän sisällä menestymiseen ja vaikuttamiseen tarvittavat ominaisuudet. (Bourdieu & Wacquant 1995, 135–136.)

Autonomian käsite on Bourdieun kenttäteorian ydin, ja se näkyy tavassa, jolla kenttä luo omia arvojaan ja menestyksen merkkejään. Arvot yksinään eivät kuitenkaan pysty muodostamaan kenttää, vaan tarvitaan sekä taloudellisia että poliittisia tekijöitä. (Maton 2005.) Toimijan vahvuus, asema ja strateginen orientaatio kentällä määräytyvät sen perusteella, miten hyvin hän on onnistunut keräämään kentällä arvostettuja pääoman lajeja (Bourdieu & Wacquant 1995, 126). Toisin sanoen kentällä menestyäkseen on onnistuttava hyödyntämään omia pääomiaan niin, että oma asema kentällä vahvistuu (Mäkelä 1994; Siisiäinen 2005).

Pelin metaforaa käyttäen pääomien hankinta ja hyödyntäminen ovat keskeinen osa tieteen pelikentällä toimimista. Yliopistopelin pelaaminen vaatii akateemiselle uralle päätyneiltä jatkuvia pelin mukaisia strategisia valintoja, jotka säätelevät sekä tulevaisuuden uranäkymiä että työtä yliopistossa. Kentän toimijoille kehittykin pelaamiskokemusten myötä tietynlainen *habitus*. Sillä Bourdieu viittaa taipumuksiin ja asenteisiin, suhtautumistapojen kokonaisuuteen ja mielen rakenteeseen, jotka heijastavat ulkoisten rakenteiden sisäistynyttä olemusta (Bourdieu 1984, 170).

Bourdieuun mukaan *habitus* rajoittaa mutta ei määritä toimintaa, jos yksilö pystyy havainnoimaan kentän toimintaa reflektiivisesti.

Uhat akateemisen identiteetin muokkaajana

Breakwellin (1986) uhattujen identiteettien teoria kuvaa sitä, kuinka ihmiset koettavat selviytyä tilanteissa, joiden he kokevat uhkaavan identiteettiään. Teorian mukaan identiteetti koostuu tunteista, uskomuksista ja asenteista ja on toiminnan ensisijainen motivaattori. Identiteetti voi aiheuttaa toimintaa, mutta vastaavasti toiminta voi muovata identiteettiä, jolloin suhde on dialektinen. Identiteetti rakentuu sosiaalisessa kontekstissa suhteessa henkilöiden välisiin verkostoihin, erilaisten ryhmien jäsenyyksiin sekä ryhmän jäsenten välisiin suhteisiin. Kukin toimii omien verkostojensa, jäsenyyksiensä ja suhteidensa sisällä ja omaksuu identiteetin sisältöä juuri näistä sosiaalisista rakenteista. Ne luovat yksilölle rooleja, joihin mukautua. Sosiaalisten rakenteiden pohjalta syntyneiden arvojen ja uskomusten pohjalta määritetään kussakin tilanteessa hyväksytyt käytöstavat ja asenteet. (mt. 34–36.)

Identiteettiä kohtaavien uhkien perimmäinen syy voi olla sisäinen tai ulkoinen. Sisäinen uhka voi ilmetä tilanteessa, jossa yksilö pyrkii muuttamaan asemaansa sosiaalisessa kentässä. Ulkoinen uhka liittyy muutoksiin sosiaalisessa kontekstissa, eikä yksinään tai automaattisesti uhkaa identiteettiä. Uhka on ennen kaikkea subjektiivinen kokemus, ja se syntyy silloin, kun identiteettiprosessia häiritään. (Breakwell 1986, 46–47.) Yksilö voi olla uhatussa asemassa pitkän aikaa, vaikka itse uhkien kokemus on usein lyhytaikaista (mt. 77).

Yhteisössä tapahtuvien muutosten laajuudella on todettu olevan yhteys siihen, millainen uhka muutos on identiteetille. Kun esimerkiksi työttömyys kohdistuu suureen joukkoon, uhka on pienempi kuin silloin, jos irtisanottuja on vain yksi (mt. 51). Uhkaa ei myöskään aina koeta merkitykselliseksi eikä traumaattiseksi tapahtumaksi, koska se saattaa olla jollakin tasolla jatkuvaa sosiaalisten ja persoonallisten olojen muuttuessa. Jos identiteetin muutos on jatkuvaa, uhkien kokemuksen tunne vaihtelee. (Breakwell 2014, 35.)

MERKITYSSUHTEET VOIDAAN NÄHDÄ MONIKERROKSISENA.

Sopeutuminen riippuu siitä, millainen henkilökohtainen merkitys muutoksille annetaan, kuinka välitöntä osallistumista muutos vaatii, kuinka paljon identiteetin muutosta tarvitaan ja kuinka kielteiseksi vaadittava muutos arvioidaan (Breakwell 1986, 40–41). Muutokset akateemisella pelikentällä edellyttävät yksilöltä jatkuvaa identiteetin sopeuttamistyötä, vaikka uhkien vaikutusta ja olemassaoloa ei tunnistettaisikaan.

TUTKIMUKSEN AINEISTO JA ANALYYSI

Tutkimusaineistomme koostuu suomalaisen yliopiston kansainväliselle henkilökunnalle tehdyistä haastatteluista. Aineisto kerättiin yhteistyössä *Higher Education in Transition* -tutkimusryhmän¹ kanssa (Kekkonen 2016). Se hankittiin kansainväliselle henkilöstölle suunnatun englanninkielisen koulutuksen yhteydessä. Koulutuksessa oli 17 osallistujaa, jotka kaikki kutsuttiin tutkimukseen mukaan. Mukana oli ulkomaalaisia, ulkomailla syntyneitä suomalaisia sekä suomalaisia, jotka ovat eläneet vuosia ulkomailla. Tutkimuksessa on tapaustutkimukselle tyypillisiä piirteitä, sillä kohteena oli rajallinen joukko ”kansainväliseksi henkilökunnaksi” itsensä kokevia henkilöitä yhdessä suomalaisessa monialayliopistossa.

Kutsutuista kymmenen osallistui haastatteluihin, ja he kaikki edustivat eri kansallisuuksia. Haastateltavat olivat uransa eri vaiheissa; tutkimus- tai opetuspainotteisia töitä tekeviä oli seitsemän, tohtoriopiskelijoita kolme. He edustivat eri tieteenalaja luonnontieteistä ihmistieteisiin. Myös tohtoriopiskelijat tekivät opetustehtäviä.

Haastateltavat olivat työskennelleet Suomessa muutamasta vuodesta useisiin vuosikymmeneihin. Vaikka he olivat päätyneet kansainväliselle uralle moninaisista syistä, yhteistä oli, että kukin oli tullut Suomeen omien verkostojensa ja uratavoitteidensa

mukaan (ks. myös Raunio, Korhonen & Hoffman 2010, 20).

Koska yksityiskohtaiset tiedot haastateltavista voivat olla riski henkilöiden anonymiteetille, emme kuvaa tarkasti esimerkiksi, mitä oppiaineita tai lähtömaita he edustivat. Havainnot tehtäessä on aiheellista pitää mielessä, millaiset havainnot ovat tutkimukselle tärkeitä, eikä kaikki omasta kulttuurista eroava välttämättä ole keskeistä tutkimuksen analyysin kannalta (Pietilä 2010). Koska tutkimuksen keskiössä eivät ole kulttuurierot, emme kiinnitä erityistä huomiota haastateltavien kulttuuriseen taustaan. Silti kulttuurien väliset erot ja toisistaan poikkeavat Suomeen tulemisen syyt tekivät aineistosta rikkaan ja monipuolisen. Toisesta kulttuurista tulevalle saatetaan selittää asioita yksityiskohtaisemmin kuin samassa kulttuurissa kasvaneelle, koska haastattelija ja haastateltava eivät jaa samaa kulttuurista ymmärrystä (Pietilä 2010).

Puolistrukturoidut haastattelut toteutettiin kahtena eri päivänä koulutuksen lähipäivien yhteydessä. Haastattelu sisälsi kolme pääteemaa: 1) nykyinen työnkuva, 2) päätyminen kansainväliselle akateemiselle uralle ja sopeutuminen ulkomaiseen yliopistoon sekä 3) tulevaisuuteen suuntautuminen. Jos haastateltava ei ymmärtänyt kysymyksiä, hänelle esitettiin tarkentavia kysymyksiä. Siitä huolimatta merkityssuhteet voidaan nähdä monikerroksisena ja kompleksisena kokonaisuutena (Hoikkala 1989), varsinkin kun suurin osa haastateltavista ei käyttänyt haastattelussa omaa äidinkieltään.

Tässä tutkimuksessa merkitysten tulkintaa tapahtui useissa eri vaiheissa: Suomenkielinen haastattelija laati kysymykset englanniksi, minkä jälkeen haastateltava tulkitse haastattelukysymykset ja käänsi omat merkityksensä itselleen vieraalle kielelle. Sitten tutkija tulkitse nämä merkitykset jälleen suomen kielelle analyysin ja raportoinnin aikana. Viimeisenä tulkitsijana toimii lopulta tutkimuksen lukija, jonka oma arviointikyky määrittää sen, millaisen luotettavuusarvon tutkimus häneltä saa (ks. Hoikkala 1989).

Aineiston analyysi toteutettiin yhdistämällä aineistolähtöistä ja teoriaohjaava sisällönanalyysiä (ks. Krippendorff 2004). Aineistolähtöisessä vaiheessa

Alkuperäinen ilmaisu	Pelkistetty ilmaisu	Alaluokka
”Tunnen lähes kaikki yksikköni professorit ja he tuntevat minut henkilökohtaisesti. Voin pyytää heiltä apua milloin tahansa, koska tunnen heidät henkilökohtaisesti ja he tuntevat minut.” (H2)	Tuen saaminen kollegoilta	Kollegiaalisen verkoston merkitys
”Tulla toimeen myös ulkoisten, hmm, esteiden, ja sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät ole kovin ystävällisiä.” (H5)	Toimeentulo ulkoisten esteiden ja epäystävällisten ihmisten kanssa	Sosiaalisen tuen puute

Taulukko 1. Esimerkki aineistolähtöisestä luokittelusta.

Alaluokat	Yläluokka	Päälouokka
– Itsensä toteuttaminen – Vapaus tehdä omia päätöksiä – Suomi vetovoimaisena maana – Muutoksen haluaminen omaan elämään	Akateemisen työn autonominen luonne	Kulttuurinen pääoma – itsensä kehittämistä, merkityksellisyyttä ja autonomiaa
Tiedon eteenpäin vieminen Tutkimuksen ja opetuksen suhde	Tutkimustyön merkityksellisyys	
Itsensä kehittäminen Uudenlaisen näkökulman saaminen	Itsensä kehittäminen	

Taulukko 2. Esimerkki pääomatyyppjä vastaavan päälouokan muodostamisesta.

aineistoa luettiin moneen kertaan läpi, etsien ja alleviivaten siitä kaikki myönteiset, kielteiset ja neutraalit akateemista työtä koskevat ilmaisut. Analyysiyksiköksi täsmentyi ajatuskokonaisuus, joka oli joko lauseen osa tai useita lauseita. Analyysia jatkettiin noudattamalla aineistolähtöisen sisällönanalyysin kolmea vaihetta: Ensin maininnat pelkistettiin (redusointi). Toiseksi ne ryhmiteltiin alaluokkiin (klusterointi). Lopuksi maininnoista muodostettiin yläluokkia (abstrahointi) (**taulukko 1**).

Seuraavassa vaiheessa yläluokista muodostettiin Bourdieun (1986) pääomatyyppjä vastaavat pääloukat (**taulukko 2**). Työtä koskevat myönteiset ja neutraalit ilmaisut luokiteltiin pääomien sisällöiksi, koska halutun pääoman saavuttaminen vahvistaa akateemista identiteettiä. Vastaavasti kielteiset ilmaisut kertovat

pääomien puuttumisesta, ja siksi ne luokiteltiin pääoman kääntöpuoleksi, uhkaksi akateemiselle identiteetille.

Analyysin tuloksena syntyneet pääloukat kuvataan tuloslukujen yhteydessä. Englanninkieliset aineisto-esimerkit on suomennettu.

KULTTUURISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Kansainvälinen ura tukee tutkija-opettajia saavuttamaan ja pitämään yllä seuraavia kulttuurisia pääomia: itsensä kehittäminen, akateemisen työn autonominen luonne ja tutkimustyön merkityksellisyys. Kääntöpuolena ovat akateemisen pelin kulttuuriset rajat ja näköalattomuus, jotka tulkittiin uhkaksi akateemiselle identiteetille.

SATTUMA, VASTAAN TULEVAT TILAISUUDET JA SEIKKAILUNHALU VIEVÄT KANSAINVÄLISELLE URALLE.

Kansainvälistä akateemista ympäristöä pidettiin suotuisana oppimisympäristönä, joka tukee itsensä kehittämistä ja avaa uudenlaisia näkökulmia. Työpaikka ja kohdemaat olivat tarkentuneet sen perusteella, millaisia taitoja oli mahdollista oppia. Toisaalta vain yksi haastateltava kertoi Suomen olleen hänelle ensisijainen kohde, toiset kertoivat päätyneensä kansainväliselle uralle erilaisten sattumien johdattamana.

”Niin, päädyin Suomeen koska tämän hetkinen ohjaajani työskentelee sillä kentällä, johon halusin laajentaa ja tutkia sitä tarkemmin [--].” (H4, vuosi Suomessa)

”Puhdas sattuma. [--] Ja sen jälkeen yksi asia johti toiseen. [--] Olisin voinut mennä mihin tahansa.” (H7, parikymmentä vuotta Suomessa)

Useimmilla haastateltavilla oli kokemusta työskentelystä jossakin toisessa maassa ennen Suomeen tuloa. Ulkomaille ei ollut hakeuduttu pelkästään akateemisen mielenkiinnon ohjaamana, vaan henkilökohtaisilla intresseillä, kuten harrastuksilla, halulla nähdä maailmaa ja asua ulkomailla, oli merkitystä. Sattuma, vastaan tulevat tilaisuudet ja seikkailunhalu on aiemminkin havaittu merkittäviksi tekijöiksi kansainväliselle akateemiselle uralle suuntautumisessa (Richardson & McKenna 2002; 2003).

Moni oli tullut Suomeen, koska työssä oli mahdollisuus toteuttaa itseä, ja työnkuvaan pystyi vaihtamaan. Akateemista autonomiaa pidetään usein yhtenä keskeisimpänä akateemista identiteettiä muovaavana arvona (Henkel 2005). Akateemiseen työhön sisältyvän autonomian katsottiin mahdollistavan tutkimus- ja opetustyön tekemisen henkilökohtaisen

mielenkiinnon ohjaamana. Akateemisen vapauden kuvauksissa korostuivat erityisesti valinnanvapaus ja mahdollisuuteen tarttuminen.

Haastatteluissa pohdittiin omaa paikkaa osana tieteen pelikentän pelejä ja tulevaisuuden näkymiä. Yksi haastateltava koki olevansa näissä peleissä ”kansainvälinen potentiaali”, johon yliopisto uskoo ilman reuna-ehdoja, kun taas toinen koki yliopiston rajoittavan tutkijan autonomiaa.

”Mielestäni se on hyvä juttu, että sinulta odotetaan sitä, minkä sinussa uskotaan olevan parasta, eikä jotain jo vakiintunutta, ennalta määritettyä.” (H5, viitisen vuotta Suomessa)

”Olin järkyttynyt, koska minulla oli ajatus siitä, mitä haluaisin tehdä tai mihin haluaisin urallani keskittyä, mutta yliopisto asetti minulle rajoituksia niin, etten voi keskittyä siihen” (H2, viitisen vuotta Suomessa)

Haastateltava oli kokenut olevansa pakotettu toteuttamaan yliopiston taholta tullutta suunnitelmaa ilman, että hänellä itsellään oli minkäänlaista vaikutusmahdollisuutta. Vieraskielisessä ja itselle uudessa akateemisessa ympäristössä toimija voi kokea olevansa paikallisia haavoittuvampi. Kulttuurisen pääoman kääntöpuolena aineistosta nousi esiin autonomian menettämisen uhka, mitä viime kädessä määrittävät yliopiston valtarakenteet. Autonomian menettäminen nähtiin erityisesti uhkana oman osaamisen kehittämiseksi, ja siten kulttuurisen pääoman ja symbolisen pääoman, arvostuksen, saavuttamiselle. Vaikka epävakautta ja epävarmuutta pidetään akateemiselle työlle ominaisina piirteinä (ks. myös Barnett 2000), oman työnkuvan epäselvyyden vuoksi oli myös päädytty vaihtamaan työpaikkaa.

Haastateltavat toivat esiin jatkuvan tarpeen ja halun kehittää itseään tieteellisesti ja suhtautuivat tutkimuksen tekemiseen intohimoisesti. Kansainvälistymisen avulla pyrittiin hankkimaan uusia tietoja ja taitoja, joita ei muuten olisi mahdollista saavuttaa. Havainnot ovat linjassa aiempien tutkimusten tulosten kanssa (Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2002). Henkilökohtaiset tavoitteet ja niiden kunnianhimo vaihtelivat, mutta tutkimustyötä pidettiin merkityksellisenä osana omaa uraa.

KANSAINVÄLISTYMISEEN KUULUVAT MENESTYMISEN MAHDOLLISUUS JA RISKI MENETTÄÄ OMA ASEMA TOISELLA KENTÄLLÄ.

”Tämä saattaa kuulostaa hieman mahtipontiselta, mutta tieteellinen läpimurto, tarkoitan vaatimattomassa mielessä, haluaisin luoda jotain uutta ja merkittävää. Se voisi olla jokin uusi määritelmä tai tutkimustuloksia.” (H1, yli 10 vuotta Suomessa)

Haastateltavat tiedostivat tieteellisten julkaisujen merkityksen urakehitykselle, mutta toivat esiin myös pyrkimyksen popularisoida tiedettä, millä tavoiteltiin tiedejulkaisuja suurempaa yhteiskunnallista vaikuttavuutta. Opetuksen ja tutkimuksen yhdistäminen nähtiin tärkeänä, ja haastateltavat kokivat yhdistämisen yleensä suhteellisen mutkattomaksi. He eivät kokeneet opetustyötä taakaksi, ja kaikki kertoivat tavoittelevansa opetustyön tekemistä tulevaisuudessa. Toive poikkeaa hieman aiemmista tutkimuksista, joissa tutkimus tulee esille selvästi opetusta arvokkaampana pääomana (esim. Deem & Lucas 2007). Koska Suomessa yliopistojen vakituiset tehtävät ovat yleensä opetustehtäviä, on mahdollista, että haastateltavat halusivat tietoisesti korostaa suomalaiselle haastattelijalle valmiutta hankkia paikallisen yliopiston rekrytoinnissa arvokkaina pidettyjä pääoman lajeja.

Aineistomme valossa herää kysymys, saako akateeminen maahanmuutto Suomeen muista maista poikkeavia piirteitä. Bauder (2015) on esittänyt, että akateeminen maahanmuutto poikkeaa esimerkiksi taloudellisesta maahanmuutosta. Kuitenkin useimmat tutkimukseen osallistuneet olivat olleet Suomessa jo pitkään, joten he eivät enää välttämättä pohtineet, halusivatko jäädä Suomeen vaan oliko heillä enää mahdollisuutta palata kotimaahansa.

Yhtä haastateltavaa kotimaan yliopisto oli kannustanut hankkimaan kansainvälistä kokemusta. Ulkomaanjakson jälkeen häntä kuitenkin pidettiin epäpätevänä työtehtäviin, koska hän ei enää yliopiston mukaan tuntenut paikallista tieteellistä kulttuuria eikä hänellä ollut oikeanlaista kulttuurista pääomaa. Kansainvälistymisen merkitys akateemiselle uralle näyttäytyy näin kaksiteräisenä miekkana, johon kuuluvat menestymisen mahdollisuuden lisäksi riski ja uhka siitä, että menettää asemansa jollakin toisella tieteellisellä pelikentällä (ks. myös Ackers 2008).

SOSIAALISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Aineistosta havaitut sosiaalisen pääoman muodot koskivat ammatillisten ja institutionaalisten verkostojen sekä kollegiaalisten yhteisöjen merkitystä itselle vieraassa kulttuurisessa kontekstissa. Kääntöpuolena olivat sosiaalisen tuen puute sekä sopeutuminen paikalliseen kieleen ja työkulttuuriin. Ne uhkaavat sosiaalisen pääoman karttumista ja akateemisen identiteetin rakentumista.

Verkostojen rakentaminen tuli aineistossa esiin keskeisenä sosiaalisen pääoman kartuttamisen muotona. Sosiaalisten verkostojen hyödyntäminen on tulkittavissa strategiseksi valinnaksi, josta voidaan pyrkiä hyötymään tulevaisuudessa (Bourdieu 1986, 349). Muutama haastateltava oli saanut työn yliopistossa juuri verkostojen kautta. Vaikka kansainvälisiä verkostoja pyrittiin tietoisesti rakentamaan, kohde- maan merkitystä ei pidetty kovinkaan suurena. Yliopiston kansainväliset yhteistyösuhteet olivat sekä mahdollistaneet Suomessa työskentelyn että toimineet vetovoimatekijänä työpaikan valitsemisessa. Suomessa työskentelyn toivottiin edistävän omaa uraa muun muassa hyvien yhteistyökumppanuuksien kautta. Siksi se oli tarkoituksellinen valinta.

”Jos otat tähtäimeen ryhmän, jonka kanssa teet töitä, silloin sinulla on paremmat mahdollisuudet solmia yhteistyökumppanuuksia ja olla osana ryhmää, jolla on hyvä maine. Se on jotain, mitä voi itse valita tai tietoisesti tavoitella” (H9, viitisen vuotta Suomessa)

YHTEISÖÖN KUULUMISEN KOKEMUS ON KESKEINEN IDENTITEETIN MUODOSTUMISEN LÄHDE.

Raunio ja kollegoiden (2010) mukaan kansainväliset suhteet, jotka ovat syntyneet pitkäaikaisessa ulkomailla työskentelyssä, ovat usein uran kannalta oleellisia verkostoja. Pitkäaikaisen ulkomailla oleskelun voidaan nähdä perustuvan pitkän tähtäimen puiteiden rakentamiseen kansainvälisen uran luomiseksi (mt. 23–25). Aineistossamme kansainvälisen yhteistyön nähtiin vaikuttavan oman urakehityksen lisäksi tutkimuksen laatuun. Koska globaalit verkostot kulkevat tutkijan mukana, kun hän siirtyy maasta toiseen, kansainvälisen kokemuksen on havaittu tuovan usein etua rekrytointitilanteessa (ks. Bauder ym. 2016).

Ammatillisten verkostojen lisäksi aineistossa tuli esille kollegiaalisuuden merkitys pääomana, joka edistää sopeutumista paikalliseen tiedeyhteisöön. Kokemus yhteisöön kuulumisesta on yksi keskeisimpiä identiteetin muodostumisen lähteitä (Breakwell 1986, 16–17). Avoin keskusteluyhteys työkavereiden kanssa mahdollisti sekä tieteellisistä että henkilökohtaisista asioista keskustelun, ja se koettiin tärkeäksi työn mielekkyyttä lisääväksi asiaksi.

”Tunnen lähes kaikki yksikköni professorit ja he tuntevat minut henkilökohtaisesti. Voin pyytää heiltä apua milloin tahansa, koska tunnen heidät henkilökohtaisesti ja he tuntevat minut.” (H2, viitisen vuotta Suomessa)

Yhteisön merkitys tuli esiin sekä tuen lähteenä että rakentavan keskusteluyhteyden mahdollistajana. Kollegat tarjosivat myös käytännön apua. Kollegiaalisuus ilmeni mahdollisuutena saada vertaistukea työkavereilta ja sitä kautta päästä mukaan keskusteluihin, joita toiminta akateemisen yhteisön täysivaltaisena jäsenenä edellyttää. Sosiaalisten suhteiden

ylläpitäminen ja osallistuminen aktiivisesti yliopiston toimintaan koettiin myös yliopiston asettamaksi velvollisuudeksi.

Verkostot ja tuki eivät kuitenkaan näyttäytyneet kaikille samalla tavalla. Suomalaisia pidettiin usein sosiaalisesti eristäytyneinä, ja heihin oli vaikea ottaa kontaktia. Suomalaista työntekotapaa kuvattiin hyvin yksilökeskeiseksi, ja ryhmään kuuluminen koettiin ongelmalliseksi. Yliopiston henkilökunnan kanssa oli vain oppittava pärjäämään.

”Tulla toimeen myös ulkoisten, hmm, esteiden, ja sellaisten henkilöiden kanssa, jotka eivät ole kovin ystävällisiä.” (H5, viitisen vuotta Suomessa)

Sosiaalisen tuen puute näkyi etenkin läheisten ihmisten ikävöimisessä, ja perheen tukea olisi tarvittu arkielämän pyrittämisessä. Esiin tuli kaipaus luoda ystävyyssuhteita oman maan kansalaisten kanssa. Ulkopuolisuuden kokemukset ovatkin yleisiä kansainvälisellä uralla. Usein sopeutumisvaikeuksia pyritään selittämään kulttuurien välisillä eroilla (esim. Richardson & McKenna 2002), mutta ne yksin eivät perustele sopeutumishaasteita. Aineistossa sopeutumisvaikeuksia tuli esiin niilläkin, joiden kulttuuri oli lähellä omaamme. Hankaluuksia tuottivat vieraan maan ja yliopiston opiskelu- ja työkäytäntöihin tottuminen.

Englannin käytön työyhteisön kielenä koettiin selvästi edistävän kansainvälisen työympäristön luomista ja olevan edellytys yhteisöön kuulumiselle. Eri tiedekuntien käytännöissä vaikutti olevan suuriakin eroja niin kansainvälisen ilmapiiriin kuin kollegiaalisuuden suhteen. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että yhteisöön kuulumisen haasteet korostuvat etenkin niissä tiedekunnissa, jotka eivät lähtökohtaisesti ole kansainvälisiä (esim. Raunio ym. 2010, 93). Jos arjesta puuttuu yhteinen kieli, kansainvälisen uran mahdollisuudet saattavat kääntyä uhkaksi akateemiselle identiteetille. Omia kielteisiä tunteita tai ajatuksia työtä tai ympäröivään kulttuuriin sopeutumista kohtaan kuvattiin myös henkilökohtaisina heikkouksina. Toisin sanoen haastateltavat kokivat, että ne johtuivat liian vähäisestä sosiaalisesta pääomasta, eivätkä niinkään ulkopuolisista tekijöistä.

RAHOITUS MÄÄRITTELEE PITKÄLTI TULEVAISUUDEN TYÖMAHDOLLISUUKSIA.

”Jos haluan jatkaa täällä työskentelemistä, mitä haluan [--], minun täytyy oppia selviytymään omien rajoituksieni, kuten kielimuurin kanssa [--].” (H5, viitisen vuotta Suomessa)

Breakwellin (1986) mukaan juuri sellaiset henkilökohtaiset ominaisuudet, jotka tulkitaan haitallisiksi myönteisen minäkuvan saavuttamiseksi ja jotka vahingoittavat itsetuntoa, ovat tulkittavissa uhkiksi (Breakwell 1986, 12–13). Suomen kielen osaamattomuuden koettiin vaikeuttavan oman osaamisen täyttää hyödyntämistä ja vähentävän mahdollisuuksia saada opetusta tai hallinnollisia tehtäviä (ks. myös Kim 2017). Pitkäaikainen ura Suomessa vaikutti siksi haasteelliselta. Opetus ja hallinnolliset tehtävät vievät aikaa tutkimustyöltä, jota kuitenkin pidettiin yhtenä merkittävänä pääomana akateemisen työn pelikentällä. Siten kielitaidottomuus kääntyi mahdollisuudeksi keskittyä tutkimukseen.

TALOUDELLISEN PÄÄOMAN RAKENTUMINEN JA UHAT

Rahoitus koettiin merkitykselliseksi osaksi työtä, ja sen myötä tavoittelemisen arvoiseksi pääomaksi. Tämä puolestaan tukee ajatusta taloudellisesta pääomasta muiden pääoman lajien keräämisen mahdollistajana (Bourdieu 1986, 252). Taloudelliseen pääomaan laskettavia pääoman kuvauksia ilmeni aineistossamme vain vähän. Havaintomme tukee Ylijoen ja Ursinin (2013) havaintoa siitä, että palkasta ja työsopimuksista puhuminen koetaan akateemisessa kulttuurissa soveliaaksi vain silloin, kun niiden saaminen on uhattuna.

Haastateltavat selvästi tiedostivat, että rahoitus määrittelee pitkälti heidän tulevaisuuden työmahdollisuuksia. He pitivät rahoitushauissa onnistumista

yhtenä keskeisenä tavoitteena, koska se osoittaa kyvykkyyttä tieteen pelikentän keskinäisessä kilpailussa. Rahoitushauissa onnistumista pidetään menestyksen merkinä (ks. Ylijoki & Ursin 2013), jolloin voidaan puhua symbolisen pääoman karttumisesta.

Taloudelliset realiteetit määrittivät, missä akateemista uraa ja työtä kannatti tehdä. Haastateltavat tiedostivat kansainvälistymisen tuoman rahavirran merkityksen tiedekunnille ja yliopistolle, jolloin he itse olivat haluttua pääomaa yliopistolle. Samalla heidän itsensä piti saada riittävä toimeentulo. Yksi haastateltava mainitsi, että maksuton koulutus oli merkittävä syy muuttaa Suomeen.

”Etsin rahoitusta, ja kun en saanut sitä, päätin muuttaa Suomeen, koska koulutus on täällä ainakin ilmaista [--].” (H2, viitisen vuotta Suomessa)

Suomeen oltiin valmiita jäämään suunniteltua pidemmäksi aikaa, mikäli sen mahdollistavaa rahoitusta olisi saatavissa. Yliopiston ulkopuolisillakin taloudellisilla tukimuodoilla oli merkitystä, vaikka tutkijanuran näkökulmasta ei-kilpailtu rahoitus voi olla myös dismeriitti. Tärkeäksi koettiin esimerkiksi vanhempainrahan ja opintotuen tuomat helpotukset, varsinkin jos yliopisto ei maksanut palkkaa. Jotkut haastateltavat olivat aiemmin suorittaneet maisteriopinnot Suomessa ja aloittelivat tutkijauraansa väitöskirjatutkijoina. Saadut tuet ja apurahat loivat tunnetta omasta erityisyydestä ja etuoikeutetusta asemasta.

”(T)aloudellinen tuki on mahtava juttu, mutta on kuitenkin myös mahtavaa, kun on mahdollista saada erilaisia apurahoja ja palkkaa, se ei tapahdu kaikille. Se tekee minusta monessa suhteessa paljon etuoikeutetumman.” (H6, noin viisi vuotta Suomessa)

Taloudelliset edut eivät kuitenkaan määrittäneet ensisijaisesti kansainvälistä uraa. Esimerkiksi yksi haastateltava kertoi tullessaan Suomeen, vaikka tiesi, että toisessa maassa olisi paljon paremmat edellytykset saada rahoitusta. Tämä tukee ajatusta muiden kuin taloudellisten pääomien ensisijaisuudesta kansainvälisen akateemisen identiteetin rakentumisessa.

AKATEEMISEN TYÖN EPÄVARMUUS KANSAINVÄLISESSÄ YMPÄRISTÖSSÄ HAITTAA PÄÄOMIEN KARTUTTAMISTA.

Akateemisen työn epävarmuus kansainvälisessä ympäristössä nousi yhdeksi keskeisimmäksi pääomien keräämistä uhkaavaksi tekijäksi. Tämä ilmeni mainintoina epävakasta työmarkkinoista, omista mahdollisuuksista menestyä akateemisessa kilpailussa ja taloudellisen toimeentulon haasteista, heijastaen näin taloudellisen pääoman kääntöpuolta. Tulokset ovat yhteneviä Korhosen ja Törmän (2011) havaintojen kanssa siitä, että muun muassa akateemiseen uraan yhdistettävät epävarmuudet tuovat oman leimansa yliopiston opettajan ammattillisen identiteetin kehittymiseen. Kansainvälistyminen on enenevässä määrin yhteydessä työ sopimusten umpeutumiseen liittyvään työpaikkojen välillä liikkumiseen (Ackers 2008). Suomeen tuleminen oli useassa tapauksessa ollut riippuvainen rahoituksen tai työpaikan saamisesta. Tulevaisuudensuunnitelmat olivat täysin avoimina ja riippuivat siitä, millaisia tilaisuuksia eteen sattui tulemaan ja mihin sattui saamaan rahoitusta. Haastateltavat eivät tienneet, kuinka kauan he aikoiivat pysyä Suomessa tai minne päin maailmaa työt seuraavaksi veisivät.

Jatkuva epätietoisuus rahoituksesta on potentiaalinen uhka tutkimuksen jatkuvuudelle (ks. Henkel 2005). Rahoituksen hankkimista koskevan työn jatkuvuuden uhan on todettu koskevan myös jo tuen saaneiden tutkijoiden työskentelyä ja aiheuttavan muun muassa häiriöitä tutkimusryhmien työskentelyyn (Ackers 2008). Kansainväliseen akateemiseen uraan sidoksissa olevat riskit ja epävarmuus johtavat jatkuvaan mahdollisuuksien etsimiseen (Richardson & Zikic 2007, 167), mikä tutkimuksessamme ilmeni epätietoisuutena omasta tulevaisuudesta.

KANSAINVÄLISEN URAN TUOMA ARVOSTUS SYMBOLISENA PÄÄOMANA

Symbolinen pääoma auttaa yksilöä erottautumaan muista, ja sen avulla muut pääoman lajit tulevat merkityksellisiksi ja vaikuttaviksi (Siisiäinen 2005). Kulttuuriseen pääomaan liitetty mahdollisuus toteuttaa itseä, valita oma tutkimusaihe ja vaikuttaa omaan työnkuvaan koettiin merkiksi osaamisen arvostamisesta ja siten symbolisen pääoman muodoksi. Haastateltavat vaikuttivat tiedostavan oman kansainvälisyytensä tuoman arvon ja merkityksen yliopistolle. Arvostuksen saaminen sellaisilta tahoilta, joita itse arvostaa, on osaltaan luomassa pohjaa sekä itsetunnolle että itseluottamukselle (Niiniluoto 2014). Haastateltavat kokivat itsensä kohdistuneet yliopiston odotukset realistisiksi ja pääsääntöisesti kannustaviksi.

Tutkimusverkostojen luominen on pyrkimystä sosiaalisen pääoman kartuttamiseen. Onnistuminen siinä mahdollistaa menestymisen kansainvälisen tutkijan uralla ja antaa näin symbolista pääomaa. Oma rooliaan haastateltavat kuvasivat yliopiston verkostojen laajentajana ja kulttuurien välisenä siltana toimimisena. Oman merkityksensä yliopistolle he näkivät nimenomaan suhteiden ylläpitäjänä ja mahdollistajana. Kansainväliselle uralle lähteminen oli avannut aiempaa laajemmat työmarkkinat ja tuottanut sellaista pääomaa, joka mahdollisti akateemisten työpaikkojen hakemisen ympäri maailmaa.

Taloudellisena pääomana rahoituksen saaminen on merkittävä osoitus tieteellisestä osaamisesta. Vakituisen uran lisäksi pidempiaikainen työsuhte koettiin oman uran kannalta merkitykselliseksi saavutukseksi. Monen tulevaisuudshaaveissa olivat uudet tehtävät. Kansainvälistymisellä ja liikkuvuudella koetaan olevan merkittävä vaikutus yksilön vertikaaliselle urakehitykselle (Bauder 2015; Richardson & McKenna 2002).

Kaikki haastateltavat kertoivat kansainvälisen uran arvostuksesta symbolisena pääomana, joka on sidoksissa erityisesti omaan osaamiseen ja urakehitykseen ja joka rakentaa arvostuksen sävyttämää akateemista identiteettiä, kansainvälistä *habitusta*. Kansainvälinen kokemus opetuksesta ja tutkimuksesta

YLIOPISTO ON EPÄVARMUUDEN SIETÄMISTÄ KEHITTÄVÄ INSTITUUTIO.

monenlaisissa verkostoissa, työsuhteiden saaminen, tasokkaiden julkaisujen tekeminen ja tutkimusrahoituksissa menestyminen nähtiin merkittävänä akateemisena pääomana. Sitä pidettiin menestyksen mittarina ja oman aseman varmistajana tieteellisellä pelikentällä. Menestyksen katsottiin kuitenkin edellyttävän erittäin kovaa työtä.

Käytännössä kaikkia pääoman lajeja koskevat uhkat uhkaavat myös symbolista pääomaa, sillä kulttuurinen, sosiaalinen ja taloudellinen pääoma mahdollistavat symbolisen pääoman kartuttamisen. Pääoman lajeja koskevat säännöt eivät ole globaaleja eivätkä siksi aina tunnistettavissa. Siten arvostus voi muuttua arvottomuudeksi ja uhkaksi akateemiselle identiteetille.

POHDINTA

Kansainvälistä uraa tekevien akateeminen identiteetti näyttyy tutkimuksessamme ristiriitaisessa valossa. Omaa työtä kuvataan sekä menestyksenä että menetyksenä, ja identiteetin rakentumiseen sisältyy samanaikaisesti sekä toivo voittamisesta että pelko häviämisestä. Toisin sanoen tulevaisuuden avoimuutta kansainvälisillä tieteen pelikentillä pidettiin sekä urakehityksen mahdollistajana että potentiaalisenä uhkana omalle akateemiselle identiteetille.

Paradoksaalinen suhde työhön ja työntekoon yhdistyvä epävarmuus ovat akateemiselle työnteolle tyypillisiä piirteitä, oli konteksti kansainvälinen tai ei. Yliopisto onkin yksi keskeisimpiä epävarmuuden sietämistä kehittäviä instituutioita (ks. esim. Barnett 2000; Raunio ym. 2010; Richardson & McKenna 2002; Ylijoki & Ursin 2013).

Työhön yhdistetty epävarmuus on hyväksytty osaksi omaa identiteettiä, jotta akateemisen työn tekeminen on ylipäänsä mahdollista. Breakwellin

(1986) mukaan tällainen toiminta voidaan nähdä tulevan uhan ennakkointina, joka on mahdollista silloin, kun uhka on tiedossa hyvissä ajoin ennen muutosta. Tällöin yksilön on mahdollista alkaa muuttaa identiteettiään sopeutuakseen uhkaan paremmin. Uhan tunteen poistamiseen tähtävää identiteetin muokkaamista Breakwell (1986, 78–79) nimittää selviytymisstrategiaksi.

Haastateltavat olivat kehittäneet itselleen uhan tunnetta vähentäviä käytäntöjä, jotka näkyivät kuvauksena oikeanlaisten taitojen hankkimisesta ja jatkuvasta työmahdollisuuksien tarkkailusta. Taitojen kerääminen näyttöä nimenomaan kulttuurisen pääoman keräämisen tärkeytenä, kun taas työmahdollisuuksien jatkuva tarkkailu oli sidoksissa akateemisen autonomian tunteeseen, työn epävarmuuteen yhdistettyihin kuvauksiin ja monisuuntaisiin uranäkymiin. Pääomia kartuttamalla pyrittiin vähentämään epävarmuuden tunnetta.

Bauder kumppaneineen (2016) onkin ehdottanut akateemiselle identiteetille uutta pääoman lajia, kansainvälisen kokemuksen pääomaa. Siihen sisältyy ajatus siitä, että pelkkä liikkuvuus ei itsessään ole pääoman kartuttamista, vaan sen kertyminen edellyttää muiden pääomien lisääntymistä kansainvälistymiskokemuksen avulla. Kaikki haastateltavat olivat omaksuneet kansainvälisyyden merkityksen omalle urakehitykselleen, mikä vahvistaa ajatusta kansainvälisen kokemuksen pääoman olemassaolosta.

Tuloksemme vahvistavat aiempaa näkemystä siitä, että kansainvälisyys on merkittävä potentiaali parantaa omaa asemaa akateemisen työn pelikentällä. Ne havainnollistavat hyvin monisuuntaisia urateorioita, joissa painottuu taito tehdä oikea-aikaisia siirtoja (Baruch 2003). Kansainvälistymisellä nähtiin olevan vaikutusta sekä vertikaaliseen että horisontaaliseen urakehitykseen. Kaikki haastateltavat olivat omaksuneet kansainvälisyyden, työpaikoista ja rahoituksesta kilpailun ja jatkuvan epävarmuuden kanssa elämisen osaksi identiteettiään, mikä voidaan nähdä *habituksen* muokkaamisena akateemiseen uraan sopivaksi. Tämä heijastaa Breakwellin (1986) dialektista tulkintaa identiteetistä. Sen mukaan identiteetin muokkaaminen saa aikaa toimintaa, mikä vastavuoroisesti muokkaa identiteettiä. Vaikka pelin sääntöjä

KANSAINVÄLISYYS ON URAA KOSKEVA STRATEGINEN VALINTA.

kritisoidaan ja vaikka ne ovat ilmeinen uhka identiteetille, kansainvälistä uraa luovat pyrkivät toimimaan sääntöjen mukaisesti ja muokkaamaan *habituustaan* epävarmaan peliin sopivaksi (ks. Bourdieu 1988).

Kansainvälisen uran merkitys näyttäytyi ensisijaisesti positiivisena asiana akateemisen identiteetin rakentamisessa. Sen avulla syntyneet verkostot tuottivat sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, mutta samalla kansainvälisyys avasi oven globaaleille työmarkkinoille, jolloin oman osaamisen hyödyntäminen ja itsensä toteuttaminen helpottuivat. Kansainvälisyys näyttäytyi aineistossa uraa koskevana strategisena valintana (ks. myös Bauder ym. 2016). Se antaa yksilölle lisää arvostuksen tunnetta ja erottuvuutta kovassa kilpailussa. Erottuvuus tuottaa tärkeää ja arvostettua symbolista pääomaa, joka on akateemisen identiteetin tärkein muokkaaja. Kansainvälistymisen nähtiin lisäävän henkilökohtaista symbolista pääomaa urakehityksen vauhdittajana ja arvostuksen saamisena. Kansainväliselle uralle lähteminen voidaan nähdä rohkeana liikkeenä. Juuri epävarmuus tulevaisuudesta saattaa mahdollistaa rohkean liikkeen, jos taustalla on ajatus siitä, ettei ole mitään menetettävää. Liikkuvuutta on perusteltu usein juuri uramahdollisuuksien puutteella, jolloin kansainvälisyys on osin pakotettua (Ackers 2008).

Akateeminen kansainvälinen ura yhdistyy pitkälti kahden tarpeen kohtaamiseen: opettaja-tutkijan omaan henkilökohtaiseen tarpeeseen tehdä tietynlaista tutkimusta, saada työpaikka, hankkia kokemusta kansainvälisyydestä tai ylipäänsä nähdä maailmaa sekä yliopiston tarpeeseen saada kansainvälistä työvoimaa tai sellaisia pääomia, joita opettaja-tutkijalla on tarjottavana. Kansainvälistymisellä koettiin olevan tietynlainen välinearvo sekä yliopistolle että tutkijan urakehitykselle (ks. myös

Bauder ym. 2016; Richardson & McKenna 2002; 2003), vaikka sen motiiveina mainittiin myös akateemisuuden ulkopuolisia syitä.

Tutkimustulosten valossa suomalainen korkeakoulutus vaikuttaa olevan vasta kansainvälistymisen alkutaipaleella ja siksi vielä perifeerisessä roolissa akateemisen erinomaisuuden tavoittelussa tieteen globaalilla pelikentällä. Kukaan haastateltavista ei kertonut, että Suomeen tulo johtui yksiselitteisesti yliopistojen tasosta, vaan tänne oli päädytty monenlaisten tieteellisten ja käytännöllisten akateemista työtä mahdollistavien olojen ohjaamana.

Suomalaisten yliopistojen kansainvälistymiseen sisältyy ilmeinen riski siitä, että tänne pyritään houkuttelemaan kansainvälistä henkilökuntaa korostamalla määrällisiä indikaattoreita. Kansainvälistymisen laadulliset piirteet, kuten se, mitä tulijat ovat, mitä he tekevät ja mikä arvo yhteistyöllä on tutkimukselle ja tieteelle, jäävät tällöin huomioimatta (ks. myös Bauder ym. 2016). Vaikka epävarmuus leimaa akateemista työtä, kansainvälisten huippujen saaminen ja jääminen osaksi suomalaista tiedeyhteisöä edellyttää, että huomio kiinnitetään akateemisten työnäkymien ja -ympäristöjen selkeyttämiseen ja vakauttamiseen. Myös kilpailukykyisillä palkoilla voitaisiin mahdollisesti lisätä Suomen vetovoimaa. (ks. myös Richardson & McKenna 2002). Kieliympäristö tuottaa Suomessa erityisen haasteen, jolloin on otettava kantaa siihen, onko englanninkielisyys kansainvälistymisen ytimessä vai halutaanko kansainvälisyys tulkita laajemmin.

Uhkien kokemista pidetään tutkimuksemme perusteella yhtenä merkittävänä kansainvälistä akateemista identiteettiä muokkaavana tekijänä, joka toimii identiteettityön taustalla usein huomaamatta. Tutkimustulosten pohjalta on vaikea selittää, mitkä tekijät johtavat myönteiseen pääomien karttumisen kehään, mitkä taas sen vastakohtaan, menetyksien kehään.

Aineisto on rajallinen, minkä vuoksi tulkinnoissa on oltava varovaisia. Jatkotutkimuksia tulisi suunnata tutkijanuran eri vaiheissa koettuihin uhkiin ja erilaisten kansainvälistymismotiivien ja selviytymisstrategioiden analysointiin. Tulevaisuudessa

olisi tarpeen tutkia subjektiivisten uhkien lisäksi potentiaalisia uhkia (ks. Breakwell 2014, 33–34). Vahva akateeminen identiteetti tukee työn tekemistä ja työn parissa pysymistä, mikä palvelee sekä työntekijöitä että yliopistoa. Uhkia tutkimalla voimme ymmärtää yhä paremmin, millaiset kielteiset tekijät vaikuttavat kansainvälisten tutkija-opettajien identiteetin muodostamiseen ja millaisia vaikutuksia niillä on identiteettityölle. Tutkimus auttaa ymmärtämään, kuinka yliopistot voisivat tukea nykyistä paremmin akateemisen identiteetin muodostamista.

¹Higher Education in Transition (HET) -tutkimusryhmä, Kasvatustieteiden tiedekunta, Tampereen yliopisto, <http://blogs.uta.fi/het>.

SUVI KEKKONEN
KM, kansainvälisen toiminnan
koordinaattori
ja koulutussuunnittelija
Operaatio Mobilisaatio

JOHANNA ANNALA
FT, dosentti,
yliopistonlehtori
kasvatustieteiden tiedekunta
Tampereen yliopisto

LÄHTEET

- Ackers, L. (2008). Internationalisation, mobility and metrics: A new form of indirect discrimination? *Minerva* 46, 411–435.
- Barnett, R. (2000). *Realizing The University in an Age of Supercomplexity*. Buckingham: Open University Press.
- Baruch, Y. (2004). Transforming careers: From linear to multidirectional career paths: organisational and individual perspectives. *Career Development International* 9(1), 58–73.
- Bauder, H. (2015). The international mobility of academics: A labour market perspective. *International Migration* 53(1), 83–96.
- Bauder, H., Hannan, C.-A. & Lujan, O. (2016). International experience in the academic field: Knowledge production, symbolic capital, and mobility fetishism. *Population, Space and Place*. DOI:10.1002/psp.2040.
- Becher, T. (1989). *Academic Tribes and Territories. Intellectual enquiry and the cultures of disciplines*. Milton Keynes: SRHE & Open University Press.
- Billiot, J. (2010). The imagined and the real: Identifying the tensions for academic identity. *Higher Education Research & Development* 29(6), 709–721.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A Social Critique of the Judgement of Taste*. Massachusetts; Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1986). The forms of capital. Teoksessa Richardson J. (toim.) *Handbook of Theory And Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood press, 241–258.
- Bourdieu, P. (1987). *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. Roos, J. P. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Bourdieu, P. (1988). *Homo Academicus*. Cambridge: Polity Press.
- Bourdieu, P. & Wacquant, L. (1995). *Refleksiiviseen sosiologiaan*. Joensuu: University press.
- Breakwell, G. (1986). *Coping with Threatened Identities*. London: Methuen.
- Breakwell, G. (2014). Identity process theory: Clarifications and elaborations. Teoksessa R. Jaspal & G. Breakwell (toim.) *Identity Process Theory – Identity, social action and social change*. Cambridge: University Press, 20–38.
- Churchman, D. & King, S. (2009). Academic practice in transition: Hidden stories of academic identities. *Teaching in Higher Education* 14(5), 507–516.
- Clegg, S. (2008). Academic identities under threat? *British Educational Research Journal* 34(3), 329–345.
- Deem, R. & Lucas, L. (2007). Research and teaching cultures in two contrasting UK policy contexts: Academic life in Education Departments in five English and Scottish universities. *Higher Education* 54(1), 115–133. DOI 10.1007/s10734-006-9010-z.
- Eskola, J. & Vastamäki, J. (2015). Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Teoksessa Valli, R. & Aaltola, J. (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodin valinta ja aineistonkeruu: Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus, 27–44.

- Hakala, J. (2009). *Academic Cultures in the Finnish Mass Research University*. Change and continuity. Acta Universitatis Tamperensis 1400. Tampere: Tampere University Press.
- Harris, S. (2005). Rethinking academic identities in neo-liberal times. *Teaching in Higher Education* 10(4), 421–433.
- Henkel, M. (2005). Academic identity and autonomy in a changing policy environment. *Higher Education* 49, 155–176.
- Hoikkala, T. (1989). Jälkisanat. Puhuja, tilanne ja konteksti. Teoksessa Hoikkala, T. (toim.) *Kieli, kertomus ja kulttuuri*. Helsinki: Gaudeamus, 174–183.
- Kekkonen, S. (2016). *Akateeminen identiteetti uhattuna? Kansainvälisten yliopiston opettajien akateemisen identiteetin muodostuminen suomalaisella tieteen pelikentällä*. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustieteiden yksikkö. Tampereen yliopisto. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201701021002>
- Kim, T. (2009). Transnational academic mobility, internationalization and interculturality in higher education. *Intercultural Education* 20(5), 395–405.
- Kim, T. (2017). Academic mobility, transnational identity capital, and stratification under conditions of academic capitalism. *Higher Education* 73(6), 981–997.
- Knight, J. (2004). Internationalization remodeled: Definition, approaches, and rationales. *Journal of Studies in International Education* 8(5), 5–31.
- Korhonen, V. & Törmä, S. (2011). Yliopisto-opettajan identiteettiä ja työkulttuuria hahmottamassa. Teoksessa Mäkinen, M., Korhonen, V., Annala, J., Kalli, P. Svärd, P. & Väri, V.-M. (toim.) *Korkeajännityksiä – kohti osallisuutta luovaa korkeakoulutusta*. Tampere: Tampere University Press, 155–176.
- Krippendorff, K. (2004). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. 2. ed. Thousand Oaks, CA: SAGE
- Kwiek, M. (2015). The Internationalization of research in Europe: A Quantitative study of 11 national systems from a micro-level perspective. *Journal of Studies in International Education* 19(4), 341–359.
- Lindholm, J.A. (2004). Pathways to professoriate: The role of self, others, and environment in shaping academic career aspirations. *Journal of Higher Education* 75(6), 603–635.
- Maton, K. (2005). A question of autonomy: Bourdieu's field approach and higher education policy. *Journal of Education Policy* 20(6), 687–704.
- Merenluoto, S. (2009). *Menestyksekkäät yliopistopelin pelaajat? Tutkimus nopeasti ja nuorena valmistumisesta*. Turun yliopiston julkaisuja C 286.
- Mäkelä, J. (1994). Pierre Bourdieu – erottautumisen teoreetikko. Teoksessa Heiskala, R. (toim.) *Sosiologisen teorian nykysuuntauksia*. Helsinki: Gaudeamus, 243–269.
- Naidoo, R. (2004). Fields and institutional strategy: Bourdieu on the relationship between higher education, inequality and society. *British Journal of Sociology of Education* 25(4), 457–471.
- Niemi, H., Aittola, H., Harmaakorpi, V., Lassila, O., Svärd, S., Ylikarjula, J., Hiltunen, K. & Talvinen, K. (2011). *Tohtorikoulutuksen rakenteet muutoksessa. Tohtorikoulutuksen kansallinen seuranta-arviointi*. KKA:n julkaisuja 15. Helsinki: Korkeakoulujen arviointineuvosto.
- Niiniluoto, I. (2014). Kannustamisen paradoksit yliopiston johtamisessa. Teoksessa I. Niiniluoto U.-M. Forsberg & A.-M. Evers (toim.) *Akateemisen johtamisen ydinkysymyksiä*. Helsingin yliopiston hallinnon julkaisuja 88; hakemistot, oppaat ja ohjeet. Helsinki: Helsingin yliopisto, 35–47.
- OKM (2015). *Ehdotus yliopistojen rahoitusmalliksi 2017 alkaen*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2015:19. <http://80.248.162.139/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2015/liitteet/tr19.pdf?lang=fi>. (22.5.2017).
- OKM (2017). Yhteistyössä maailman parasta. Korkeakoulutuksen ja tutkimuksen kansainvälisyyden edistämisen linjaukset 2017–2025. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:11. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-457-3>. (22.5.2017).
- OPM (2006). *Tohtorikoulutuksen kehittäminen*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2006:3. Helsinki: Opetusministeriö.
- Pietilä, I. (2010). Vieraskielisten haastattelujen analyysi ja raportointi. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 411–423
- Raunio, M., Korhonen, M. & Hoffman, D. (2010). *Kannattaako kansainvälistyä? Suomen yliopistot kansainvälisinä akateemisinä ympäristöinä*. Loppuraportti. Tieteen, teknologian ja innovaatiotutkimuksen yksikkö. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Richardson, J. & McKenna, S. (2002). Leaving and experiencing: why academics expatriate and how they experience expatriation. *Career Development International* 7(2), 67–78
- Richardson, J. & McKenna, S. (2003). International experience and academic careers. *Personnel Review* 32(6), 774–795.
- Richardson, J. & Zick, J. (2007). The darker side of an international academic career. *Career Development International* 12(2), 164–186.

- Roos, J. (2013). Taistelusta yhteistoimintaan – Pierre Bourdieu hyvinvointivaltion puolustajana. Teoksessa J. Saari, S. Taipale & S. Kainulainen (toim.) *Hyvinvointivaltion moderneja klassikoita*. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu, 135–150.
- Sawir, E. (2011). Academic staff response to international students and internationalising the curriculum: the impact of disciplinary differences. *International Journal for Academic Development* 16 (1), 45-587. <https://doi.org/10.1080/1360144X.2011.546224>.
- Siisiäinen, M. (2005). Pääoman lajien muuntumissäännöt. Teoksessa P. Jokivuori (toim.) *Sosiaalisen pääoman kentät*. Jyväskylä: Minerva, 89–102.
- Trahar, S., Green, W., de Wit, H. & Whitsed, C. (2016). The internationalisation of higher education. Teoksessa J.M. Case & J. Huisman (toim.) *Researching Higher Education. International perspectives on theory, policy and practice*. London: SRHE & Routledge.
- Ylijoki, O.-H. & Ursin, J. (2013). The construction of academic identity in the changes of Finnish higher education. *Studies in Higher Education*. 38(8), 1135–1149.